

Operace s podniky v účetnictví

Úvod

Základní pojmy

Charakteristika operací s podniky

Příklady na vyjádření koncepce operací

Obecné účetní metody pro zobrazení operací s podniky v účetnictví

Význam obecných účetních metod pro účetní praxi

Prof. Ing. Hana Vomáčková, CSc.

KFÚA, VŠE Praha

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

NOVÉ SLIDY

1FU 440

ÚČETNICTVÍ AKVIZICÍ, FÚZÍ A JINÝCH
VLASTNICKÝCH TRANSAKČÍ

(ÚČETNICTVÍ OERACÍ S PODNIKY
na bázi akvizic a přeměn obchodních korporací)

Základní pojmy – operace s podniky

- Podnik
- Osoba ve smyslu právním, právnická osoba a fyzická osoba
- Obchodní korporace, tj, obchodní společnost a družstvo
- Podnik – závod ve smyslu právním
- Účetní jednotka
- Daňový subjekt

Podnik

- Relativně samostatná ekonomická jednotka, určená k podnikání v určitém oboru, odvětví, **produkuje výkony, které jsou potřebné a tudíž prodatelné efektivně i relativně dlouhodobě jiným jednotkám.**
- K podnikatelské činnosti má podnik potřebný majetek z vlastních zdrojů (od osob, které podnikají) a z cizích zdrojů (na dluh).
- Výnosy z prodeje výkonů podniku dlouhodobě převyšují náklady na vytvoření výkonů. Ke své existenci potřebuje podnik dlouhodobě dosahovat zisk.

Osoba ve smyslu právním - § 15 (1) NOZ
*je způsobilá mít v mezích právního řádu práva a
povinnosti*

- Osoby ve smyslu právním: osoby fyzické a právnické osoby - § 18 NOZ
- **Právnická osoba** má svou osobnost od svého vzniku do svého zániku § 118 NOZ
- **Právnická osoba (soukromoprávní)** vzniká zápisem do veřejného rejstříku a zaniká výmazem z veřejného rejstříku.
- **Právnické osoby** vedou spolehlivé záznamy o svých majetkových poměrech - § 119 NOZ

Obchodní korporace, tj. obchodní společnosti a družstva

- **Obchodní korporace jsou podnikatelské právnické osoby,** jsou zapsané v obchodním rejstříku. **Za podnikatele** se podle NOZ považuje osoba, která samostatně vykonává výdělečnou činnost za účelem dosažení zisku (§ 420 – podnikatel, NOZ).
- **Obchodní korporace,** jejich právní formy, podmínky existence (založení, vznik, provozování podnikatelské činnosti, vznik, změny, zánik společníků, zrušení a zánik (ukončení existence) **reguluje aktuálně v obecné rovině NOZ (§118 – §418), obchodní právo,** tj. zejména: **zákon o obchodních korporacích – ZOK, zákon o přeměnách obchodních korporací – ZOP** a řada dalších zákonů.

(Podnik) – závod ve smyslu právním

- **Věc hromadná** – relativně samostatný celek - § 501 NOZ
- (Podnik) – závod užívá osoba podnikatele.
- Souhrn všeho co osobě podnikatele patří tvoří její majetek.
- **Jmění osoby podnikatele tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů - § 495 NOZ**
- **Obchodní závod je organizovaný soubor jmění**, který podnikateli slouží k provozování podnikatelské činnosti – viz § 502 NOZ
 - **JMĚNÍ = MAJETEK & DLUHY**
 - **Σ MAJETKU – Σ DLUHŮ = ČISTÝ OBCHODNÍ MAJETEK**

ÚČETNÍ JEDNOTKA

- Účetní jednotka, která má povinnost vést účetnictví – viz § 1 ZÚ
- **Právnícká osoba, která má sídlo na zemi ČR**
 - Viz § 1, odst. 2, písm. a) zákona o účetnictví
 - **Účetní jednotka v podvojném účetnictví zobrazuje:**
 - **AKTIVA & PASIVA**
 - **AKTIVA = PASIVA**
 - **AKTIVA = VLASTNÍ ZDROJE + CIZÍ ZDROJE (DLUHÝ A ZÁVAZKY)**
 Σ AKTIV – Σ DLUHŮ = VLASTNÍ KAPITÁL
DLE IFRS: Σ AKTIV – Σ DLUHŮ = ČISTÁ AKTIVA

Jmění x čistá aktiva x vlastní kapitál

- Jmění = majetek & závazky
- $\sum \text{majetku} - \sum \text{závazků} = \text{čistý majetek (čisté jmění)}$ obchodní právo
- Čistá aktiva = $\sum \text{aktiva} \& \sum \text{závazků}$
- $\sum \text{aktiv} - \sum \text{závazků} = \text{čistá aktiva}$ (IFRS)
- $\sum \text{aktiv} = \text{čistá aktiva} + \sum \text{závazky}$
- $\sum \text{aktiv} - \sum \text{závazků} = \text{vlastní kapitál}$ (FÚ)
- $\sum \text{aktiv} = \text{VK} + \sum \text{závazků}$

Jmění x čistá aktiva x vlastní kapitál

- **V čem je shoda?**
- Věcná podstata

- **V čem může být rozdíl?**
- - v obsahovém vymezení
- - v ocenění: účetní hodnota, aktuální hodnota, reálná hodnota

CHARAKTERISTIKA OPERACÍ S PODNIKY

- **OPERACE S PODNIKY** (vznik, spojování, rozdělování, zánik bez likvidace, zánik likvidací)
- **1. Operace, které nepatří k běžnému hospodaření podnikatele, nastávají podle potřeb podnikatele nepravidelně, relativně řídké.**
- **2. Po realizaci se promítají do běžného účetnictví a ovlivní běžné hospodaření.**
- **2. Operace s vysokými majetkovými hodnotami, s velkými celky.**
- **3. Jsou výrazně regulovány** obecným a obchodním právem, právem účetním a právem daňovým aj.
- **4. Dotýkají se mnoha různých osob.**

Operace spojování podniků (operace rozdělování podniků, změny právní formy a jejich kombinace)

- **1. společný znak – vznik ekonomické jednotky**
(větší, vyšší, menší, nižší, v jiné právní formě atd.(nemusí to být formálně právně)
- **2. odlišení**
- **2.1 cíle operací (vliv věcné podstaty, racionální cíle v plnění funkcí podniku z pohledu jednotky, USC, státu, jednotlivých osob, např. i zaměstnanců, ale i cíle jiné (politické, osobní vlastnické)**
- **2.2 právní regulace**
- **2.3 účetní regulace**
- **2.4 daňová regulace**

2.1 Racionální cíle operací s podniky

- Spojení, rozdělení, kombinace: **konkrétních podnikatelských činností, jmění, tj. majetku a dluhů – čistých aktiv – MAJTKOVÉ OPERACE, AKVIZICE**
- Spojení, rozdělení, kombinace moci, ovládání obchodních korporací – **KAPITÁLOVÉ OPERACE, AKVIZICE**
- **PŘEMĚNY OBCHODNÍCH KORPORACÍ – spojování, rozdělování, kombinace na bázi zrušení a zániku obchodní korporace s právním nástupcem** (fúze, rozdělování, rozdělování se sloučením, převod jmění na společníka)

Obecné účetní metody pro zobrazení spojování podniků v účetnictví

- **Obecnou účetní metodu koupě (Purchase Method)**
- **Od 2008 rozšířená o tzv. metodu akvizice (Acquisition Method).**
- **Metoda sdílení podílů (Pooling Interests Method)**
- **Metoda nové jednotky (New Entity Method)**

Metoda koupě (Purchase Method)

- **Obecnou účetní metodu koupě (Purchase Method) později rozšířená o tzv. metodu akvizice (Acquisition Method).** Ideový koncept této metody vychází z myšlenky, že ekonomicky silnější účastník operace realizuje spojení na bázi koupě za ekvivalentní úhradu. Je tedy nabyvatelem. **Rozpoznání nabyvatele je rozhodujícím znakem metody.** (IAS 22 – Podnikové kombinace) Nabyvatel kupuje podnik nebo jeho část jako celek za celkovou cenu, která je uhrazena reálnou protihodnotou. Nabyvatel jako kupující má právo i jednotlivosti, které jsou rozpoznány položkami podniku převzít do svého účetnictví v ocenění reálnou hodnotou a vykázat případný akviziční goodwill. Metoda předpokládá, že se operace uskutečňuje mezi nezávislými stranami, tzn. že podniky jsou vlastněny různými vlastníky. **Čili, že jde o nezávislého (vlastnicky nepropojeného) nabyvatele. Tento koncept zcela vyhovuje majetkovým akvizicím, u nichž hlavním cílem pro nabyvatele je získání konkrétních podnikatelských činností a s nimi spojených položek majetků a závazků, smluv, pracovníků atd.** To se dá formaizovaně vyjádřit rovnicí:
 - **PCA - (\sum aktiv - \sum závazků) = goodwill**
 - Nabyvatel přebírá za úhradu všechny jednotlivosti, které podnik tvoří. Čili nepřebírá vlastníky obchodní korporace, od které podnik kupuje.
 - PCA – pořizovací cena akvizice

Metoda akvizice (Acquisition Method)

- Vlastník s rozhodujícím vlivem při rozhodování přehlasuje minoritní vlastníky, takže vlastně rozhoduje za všechny vlastníky. Tato skutečnost je ideovým základem tzv. metody akvizice. (IFRS 3 Podnikové kombinace) Nabyvatel skutečně koupí rozhodující vliv, tj. rozhodující podíl uhradí. Navíc ale použije při rozhodování i podíly minoritních vlastníků. Takže PCA zahrnuje reálně koupenou a uhrazenou část a část odpovídající reálné hodnotě minoritních podílů, kterou ale nabyvatel neplatil, ale bude využívat.
-
- [Zaplacená PCA + využívaná hodnota akvizice (nezaplacená)] = (**PC většinového podílu + odhadnutá reálná hodnota menšinového podílu**) – 100 % (Σ A - Σ Z) v reálné hodnotě = **úplný goodwill (zaplacený GW + nezaplacený GW)**.
-
- **Dochází k novému ocenění celého 100 % podílu a porovnává se 100 % čistých aktiv oceněných reálnou hodnotou. Do účetnictví nabyvatele se tak promítá tzv. Reálná nabývací cena a přeceňují se všechny položky čistých aktiv, tj, i těch sice reálně nekoupených, ale užívaných.** Takže nabyvatel nutně vykazuje v celkovém ocenění i v ocenění jednotlivých položek čistých aktiv hodnoty, které jsou jen určitým odhadem na bázi posudků znalců. Tyto odhady jsou v těchto hodnotách vždy určitá rizika. **Následné prodeje (odhadnutých hodnot podílů nebo jednotlivých či skupiny čistých aktiv) nepotvrdí odhady. Vzniká tak riziko předčasného rozdělení neuhrazených a jen odhadných hodnot např. v rozdělení „zisků“ z takového přecenění.** Metoda byla vytvořena hlavně pro konsolidovanou účetní závěrku. Pro případy operací, kdy se operace promítá rovnou do běžného účetnictví v následujícím účetním období vzniká riziko správnosti odhadu.

Metoda sdílení podílů (Pooling Interests Method)

- **Obecnou metodu sdílení podílů (Pooling of Interests).** Metoda je založená na myšlence, že v případě, když nelze určit nabyvatele je možné spravedlivě spojovat podniky jen za předpokladu, že **nezávislí účastníci spojení mají vyrovnanou, stejnou ekonomickou sílu.**
- Tudíž vlastníci jsou ochotni **spojit své podíly**, tj. vlastní kapitály zúčastněných obchodních korporací a tím i **položky čistých aktiv** těchto obchodních korporací. (IAS 22 – Podnikové kombinace).

Metoda sdílení podílů (Pooling Interests Method) - pokračování

- **Celé spojení zúčastněných podniků spočívá v agregaci aktiv, závazků a hlavně vlastních kapitálů v původních účetních hodnotách.** Není nutné nové ocenění, nevzniká goodwill. Případné reálné zisky z let před spojením se mohou projevit jako samostatná položka vlastního kapitálu spojením vzniklého podniku.
- Schematicky lze vyjádřit:
 - $VK(1) = \sum \text{aktiv}(1) - \sum \text{závazků}(1)$
 - $VK(2) = \sum \text{aktiv}(2) - \sum \text{závazků}(2)$
 -
 - $\sum VK = \sum \sum \text{aktiv} - \sum \sum \text{závazků}$
- **Problémem metody je skutečnost, že taková čistě spravedlivá shoda, tj. nezávislost a současně stejná ekonomická síla nejsou splněny. Vyrovnanost podílů spojovaných podniků v praxi existuje jen zcela výjimečně.**
- **Aktiva i závazky se sčítají položka po položce a stejně se agregují položky VK.** Po spojení jsou ve VK vidět i zisky vytvořené před spojením.

Metoda nové jednotky (New Entity Method)

- **Metoda nové jednotky, nového startu (New Entity Method, Fresh Start Method)**
- Uvedená účetní metoda vychází z myšlenky, že spojované podniky spojením zanikají a vzniká spojením nový podnik. Podniky nemusí mít stejnou ekonomickou sílu. **Ekonomická a mocenská síla vlastníků zanikajících podniků je v novém podniku vzniklém spojením závislá na čistých aktivech ze zanikajících podniků oceněných reálnou hodnotou.** Podíly na vlastním kapitálu nového spojením vzniklého podniku nemusí být stejné. Podíly vlastníků ze zanikajících podniků budou v novém podniku odpovídat poměru reálnými hodnotami oceněných čistých aktiv spojovaných podniků.
- **Schematicky lze vyjádřit:**
- **$(\sum A_1 - \sum Z_1)$ v RH = podíl 1 na VK nového podniku**
- **$(\sum A_2 - \sum Z_n)$ v RH = podíl 2 na VK nového podniku**
- **$(\sum A_n - \sum Z_n)$ v RH = podíl n na VK nového podniku**

Význam obecných účetních metod pro vypovídací schopnost účetnictví

- Tyto v podstatě tři (možná čtyři) obecné účetní metody (ideové koncepce) dávají možnost pro různé přístupy v účetním řešení spojování podniků. Předpokladem pro správné odpovídající řešení, které by **splňovalo podmínku věrného zobrazení** je odpovídající věcná analýza **typických možných způsobů a podmínek spojování podniků nebo i obecněji operací s podniky**, a to nejen z pohledu účetní regulace, ale i regulace právní.
- Pokusíme se uspořádat podmínky pro určité způsoby spojování:
- Podnik jako ekonomická relativně samostatná podnikatelská jednotka, jako věc hromadná (dnes závod) z právního hlediska, jako obchodní korporace ovládaná určitými vlastníky s rozhodujícími podíly na vlastním kapitálu může být předmětem reálného prodeje a koupě, **jestliže na obou stranách jsou odlišní vlastníci, kteří mohou reálně i oprávněně právně prodávat a kupovat a za koupené podíly či čistá aktiva – jmění zaplatit reálnou protihodnotou, především penězi, které u prodávajícího mohou být ihned použity k dalším kupním transakcím.**
- Pokud jsou u podniků, závodů, obchodních **korporací úplně stejní vlastníci, tak nemůže být realizována faktická koupě prodeje. Stejní vlastníci mohou mezi podniky, závody, obchodními korporacemi dělat jen reorganizaci.** K přecenění podniků jako celku nebo jejich části či jejich čistých aktiv není reálný důvod. Z hlediska oceňování v účetnictví zůstávají k dispozici primárně původní účetní hodnoty.
-
- Tyto první dvě varianty jsou krajní situace, které ale v praxi existují. Tomu by pak odpovídalo právní i účetní řešení buď na bázi reálné koupě s přeceněním, nebo naopak na bázi reorganizaci, tj. bez přecenění.
-
- V praxi jsou však převažující operace s podniky, závody, podíly v obchodních korporacích, kde část vlastníků je stejná, část odlišná. Pak asi je třeba nahlédnout na úroveň skupiny stejných vlastníků ke skupině odlišných vlastníků, na té vyšší úrovni je to pohled na dvě odlišné skupiny.
-
- **Svou roli zde hraje také v případě směny – koupě charakter protihodnoty:**

Význam obecných účetních metod pro spojování podniků

- Uvedené metody a jejich **myšlenkové koncepty byly obecněny na bázi praxe**
- Pro každou z těchto metod lze účetní praxi najít opodstatnění – **odpovídá-li věcné podstatě** operace
- **Při tvorbě regulačních norem právních i účetních** je odpovídající metoda základem k tomu, aby účetní řešení vedlo k věrnému obrazu finančního účetnictví u nabyvatele, u spojením vzniklé korporace.
- Při rozhodování případů operací s podniky, jejichž řešení není zahrnuto v právní a účetní normě, tj. **v případech kdy vedení jednotky musí volit způsob řešení (právní a účetní).**

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

